

előtérben. A politika nem a saját bőrét viszi a vásárra, hanem azokét, akikre hivatkozva érvel, propagál és dönt.

A megalapozatlan és hibás döntések következményeit elsősorban nem a döntéshozók viselik, hanem az ember, ez a kétlábú maszk. Viszont a helyes döntések szerencsés következményeinek nyertesei az emberek, és a politika.

A hétköznapi ember – tehát a döntő többség – megbízható információra vágyik. Az információkhoz közvetítőkön keresztül juthat, amelyek nem függetlenek a politikától – döntő többségükben. Az, hogy mi válik hírré és mi nem, vagyis a dolgok fontossága szerkesztők és automatikus beállítások kezében van. Bár mondják, hogy a média a negyedik hatalmi ág, de a hatalomtól független média sok helyütt csak partizán és pária. Nem felesleges, ám hatása majdhogynem elhanyagolható. Vannak, akik azzal vigasztalják magukat, hogy ők többféle forrásból tájékozódnak, akár több nyelven is. Ám a média működésének politikai viszonyrendszeréből kilépni így sem lehet. Amint a politikai szereplők saját érdekeiket tekintik elsődlegesnek, a médiumok sem tesznek – tehetnek – mást. Még ha nem is arról van szó, hogy az újságírók, szerkesztők hazugság-gyártó és -forgalmazó patás ördögök, maga a rendszer olyan, hogy az igazság vagy a tények érdektelenek. A kívánt hatás elérése, az a lényeges. Téved, aki azt gondolná, hogy a kritikus sajtó megingathatja a fennálló hatalmat. A kritikák és azok elterjedtsége csupán információ a hatalom számára, amihez képest alakítja megszólalásait és döntéseit.

Úgy tűnik tehát, hogy a kör bezárul. A politika logikája és a média logikája összezár, s ketrecben tartja a hétköznapi embert, hitre, felekezetre való tekintet nélkül. Ebből a meghatározottsági ketrecből nem lehet kitörni, s illúzió lenne a létét tagadni. Ez a ketrec a világunk, ahonnan nincs kiszállás.

Nem az a kérdés, hogy létezik-e ketrec vagy bele vagyunk-e zárva, hanem az, hogy mit kezdünk ezzel a realitással. A válasz az értékvalasztásban kereshető és található meg.

Az emberiség örök értékeinek megismerése és minden áron való megvalósítása biztosítja az értelmes élet lehetőségét, minden körülményben. Minden élet önértékének tisztelete, az önzetlenség kategorikus imperatívusza a lokális és globális együttélés legalapvetőbb feltétele. Ez az igazi kihívás, s ez nagyobb, mint ketrecharcosként ádáz csatákat vívni. Ez a felelősség és lehetőség: hogy lehet valóban értékes embernek lenni, s nem csak hasznosnak valamelyik érdek számára. Ez az, ami alapján viszonylagossá tehető az egymásnak uszító szekértáborok jelentősége. Ez az, amiért a vallások nagy szentjei feláldozták az életüket. Ez az, amiről a szülőknek beszélniük kell, egymással és gyermekeikkel. Ez az, amit el kell várni a

közszereplőktől, ehhez kell viszonyítani az általuk közölt üzeneteket. Ez az, amire alapozva autonóm egyéniségekké válhatunk és ami alapján lehetőségeinkhez képest szorgalmazhatjuk a közjót. S ez az, amiben minden egyes embernek elsődleges illetékessége van, amire vonatkoztatva valóban saját, egyéni, egyedi döntést hozhat.

VINCZE ENDRE

NEVELÉSTÖRTÉNETI ÁTTEKINTÉS

(Fináczy Ernő nyomán)

Fináczy Ernő szerint a nevelés célja a jobbátétel. Ezt bizonyára senki sem tagadja, de annak értelmezésében, hogy mi az a jobbátétel és hogy milyen vonatkozásba hozható vele a nevelés, a vélemények széjjelágaznak: majd minden korban más színezetet nyer ez a jobbátétel, s majd minden neveléstani író másképpen formulázza a célt. Fő oka ennek a világnézetek különbsége, mert a cél mindenkor egyenes folyománya a világnézetnek.

Az ókori művelt népek közt három van, mely a jelzett szempontból különös figyelmet érdemel: a görögök, a rómaiak és a zsidók.

A görögök (athéniek) azt tartották, hogy a kalokagathia, vagyis a jónak és szépnek együttes megvalósítása az, ami legértékesebbé teheti az embert, s ezért egész nevelésük rendje és módja valóban ezt a célt szolgálta, míg pedagógiai elméledőjük, Platón, a legfőbb jó ideájának megismerésében keresi a legtokéletesebb nevelés célját. Aki a legtöbb jó eszméjét meg tudja érteni, aki a magában való jót megismeri, az a valóban jól nevelt ember. Platón tehát a teljesen kiművelt értelemben véli feltalálhatni az erkölcs biztosítékát, míg a görögök tényleges nevelői eljárása inkább az esztétikai értékeket tekintette olyanoknak, melyekben egyúttal a jó megvalósításának biztosítékai rejlenek.

Más cél lebegett a rómaiak szeme előtt. Nem a kalokagathiában, vagyis a jónak és szépnek ideális kapcsolatában keresték a célt, hanem az erénynek ama nemében, melyet főként az erő és a hatalom jellemez. Maga a virtus szó (mely a vis-szel és a vir-rel függ össze) erre utal. Az erős embernek az eszménye, aki nagy dolgokat tud elviselni és nagy dolgokat tud véghez vinni (fortia agere et pati): ez irányította nevelésüket, amihez utóbb a szónak, a beszédnek, a kifejezésnek ereje járult (Quintilianus).

A harmadik ókori nép, a zsidó nép, azzal tette nevét

emlékezetessé a szellem történetében s így a művelődés és nevelés történetében is, hogy egy új, az ókor többi népeinél ily tisztaságban ismeretlen eszményt állított fel az élet céljául: az egy Isten eszményét. Ez a zsidóság világtörténeti ténye. A sokistenhívés teljes kirekesztésével, a bálványok lerombolásával mintegy átszellemítette az istenséget, s mindent, amit ember és természet felmutat, erre az egy Istenre vezetett vissza.

A görög nevelés eszményi célja a szép és jó ember, a rómaié az erős ember, a bibliai zsidóé az istenfélő ember.

A zsidók Istene azonban úgy, ahogy az ószövetségben megjelenik, mindenképpen inkább a félelem, mint a szeretet Istene. A kereszténység volt az, mely a szeretetnek eddig ki nem bontakozott, ki nem alakult elvét a maga teljes egyetemességében és tisztaságában bevitte az emberi érzületbe, másfelől egy túlvilági élet perspektívájának megnyitásával mély értelmet adott a földi életnek. Ehhez képest a keresztény nevelésnek két célja van: egyik az Istennel való egyesülésnek a szeretettől sugalmazott célja; a másik Isten egyszülött fiának, Krisztusnak követése által a túlvilágra és az örök üdvösségre való előkészület célja. A középkori keresztény nevelés eszménye a szent ember, mégpedig az egyház parancsai szerint élő szent ember.

Új világba lépünk a renaissance és humanizmus korában. Az ember ki akar lépni megkötöttségéből, egyén akar lenni, s ezt az ő egyéniségét akarja érvényre juttatni minden téren. Ez az egyéni cél irányítja a nevelést is, mely evégből a klasszikus ókor szellemi kincseihez fordul, s ezeknek tárházából, ezeknek forrásaiból merítve akarja az embert megifjítani. Egyéni életet és szép életet élni: ez lesz a jelszó; a nevelésnek arról kell gondoskodnia, hogy a gyermeknek minden egyéni vonása, tehetsége, képessége kifejleszthessék, a szépnek minden irányú szolgálatában. Az eszmény a szép életet élő egyéni ember.

A XVI. és XVII. Században a reformáció megbontotta a kereszténység egységét. A keresztények két táborra szakadtak. Nincsen most a világon más, izgatóbb életkérdés, mint a hitigazság, melyet mindegyik tábor minden eszközzel meg akar védeni a maga álláspontjából. Természetes, hogy a lelkiismereti ellentétek teljes élességének e korában a nevelést is a felekezeti cél irányította, katolikusoknál éppúgy, mint a protestánsoknál. Az ezen célhoz vezető eszközöket még mindkét tábor a humanizmus szellemi tárházából meríti.

A XIII. század a felvilágosodás százada. A nevelés nem az egyháznak, hanem az államnak az ügye:

politikum. A nevelés célja jó állampolgárokat nevelni, akik az állam céljai szerint gondolkodnak, éreznek és cselekszenek. Az állam célja pedig egyrészt a gyakorlati erkölcsöt, másrészt a gyakorlati használhatóságot kívánja meg; ezért a nevelés se lehet más, mint az embert erkölcsös és hasznos állampolgárrá tenni. Az erkölcs itt racionalisztikus erkölcs, mely a józan észen alapszik; a hasznavehetőség pedig kifejezetten utilitarizmus, az életben való alkalmazhatóság. A kettő együtt eredményezi az egyénnek és a köznek boldogságát.

A XVIII. Században keletkezett a neohumanizmus, mely a felvilágosodás gondolatának mintegy ellenhatásaként a klasszikus műveltség szellemének átértéztetésével akarta megneemesíteni az emberiséget, s a humanitás célját tűzte ki a nevelésnek. Az örök emberit, amint az legszebben nyilvánult meg a hellén génuszban, kell megvalósítani a nevelés útján. Ugyanez a század szülte Rousseau-t, aki a természetes ember ideálját állította kortársai elé, melyből következik a negatív nevelés, azaz a természet adta hajlamok önkifejlődésére való alkalomadás.

Pestalozzi szerint a nevelés célja: erkölcsös és igazságos kedélyhangulat létesítése és a gyermek lelki tehetségeinek harmonikus kifejlesztése.

Niemeyer szerint a cél: az emberi hajlamok harmonikus kifejlesztése az erkölcsiség érdekében.

Schleiermacher szerint egyrészt egy tökéletes egyéniség létrehozatala (die Darstellung einer vollendeten Individualität), másrészt az összesség életére való képesítés (Fähigkeit zum Gesamtleben).

Herbart szerint a nevelés célja az erkölcsiség jellemzősége.

Waitz szerint a cél az, hogy a nevelés az egyént az élet erkölcsös kialakítására képesítse.

Zillernél a nevelés célja az eszményi személyiség (ideale Persönlichkeit), mely egyesíti magában az erkölcsiség eszményi kellékeit, az erkölcsi eszméket.

Comte Agost a nevelésnek a szociális vonatkozásait helyezte előtérbe. Szerinte "a nevelés az eszméknek és szokásoknak azt a rendszerét jelenti, mely azért szükséges, hogy előkészítse az egyeseket a társadalmi rendre, melyben élni fognak, és amennyire lehet, mindenkit azon sajátos hivatásra ügyessé tegyen, melyet a társadalomban majdan betölt".

Herbert Spencer szerint az emberi szellem csak azt ismerheti meg, ami tapasztalat tárgya, tehát viszonylagos. Az abszolútum elzárkózik megismerésünk elől. Minden, ami a tapasztalat körébe esik, örökösén változik és fejlődik, s minden, ami fejlődik, összefoglaló egységre törekszik. Ez a

pozitivizmusnak az a tana, melyet az evolúció szó jelöl. Abszolút erkölcs nincs. Jó az, ami célszerű; rossz az, ami célszerűtlen. Az embernek úgynevezett erkölcsös cselekedetei nem egyebek, mint a társadalmi együttélés adott feltételeihez való célszerű alkalmazkodások. Az erkölcs tehát nem a priori van, hanem az emberi szellem fejlődésének eredménye. A célszerűség etikai alapelve vonja maga után, hogy a nevelés célja nem lehet más, mint az egyént a tökéletes életre előkészíteni. Ez az élet kultusza. A tökéletes élet pedig aktív élet. A nevelés közelebbi célja tehát az egyénnek aktiválásra való képesítése.

Fentiek alapján meggyőződhetünk arról, hogy egyrészt sok hasonlóság, másrészt sok különbség van a célmeghatározások közt. Próbáljuk ezután megfogalmazni a nevelés célját. Előbb azt vizsgáljuk, milyen nem lehet a nevelés célja.

A) A cél nem lehet többágú, differenciált mert akkor megszűnnék a rendszer egysége. A nevelésnek csak egy célja lehet, melyben, mint csúcspontban található minden funkció.

B) Másodszor: Nem lehet a cél részleges. A célnak egyetemesnek kell lennie. Minden speciális célmeghatározás ugyanis nem az egész embert tekinti, hanem csak egy részét.

C) Nem lehet a cél merőben utilitárius vagy eudaimonisztikus. A tisztán utilitárius vagy boldogságot kereső nevelés abból a felfogásból indul ki, hogy a gyermeknek csak azt szabad tanulnia, csak oly erkölcsi habitusokra szert tennie, csak oly jellemmre fejlődnie, mely önző érdekeinek megfelel.

D) A nevelés célja nem méríthető a tényekből sem, mégpedig:

a) Nem méríthető abból a nevelésből, mely tényleg van. Nekünk állandó célra van szükségünk, mely (bármilyen paradoxonnak lássék) azért is állandó, mert sohasem érhető el teljesen, legfeljebb megközelíthető, tehát eszményi cél. Minden oly cél, mely teljesen elérhető volna, csakhamar maga után vonná új cél kitűzésének szükségességét. Célunk nem lehet reális, hanem ideális; nem lehet relatív, hanem abszolút.

b) Nem lehet a nevelés célját a történetből, a nevelés történetéből sem méríteni, nemcsak azért, mert a történet is a tények világában mozog, hanem mert a történet tényeiből a világnézetek és politikai álláspontok különbözősége szerint más tanulságokat kell mérítenie a konzervatív, másokat a liberális gondolkodás hívének. A történelem anyagot ad a nevelésnek, de nem adja meg a tények értékelésének

abszolút szempontjait, és nem adja meg a célt sem, melyet a nevelésnek ki kell tűzünk.

e) Nem vehetjük a célt a természetből sem. A természeti törvény a mi hozzájárulásunk nélkül is beteljesül, ha adva vannak a szükséges feltételek. Ettől különbözik az a törvény, melynek teljesítése a mi feladatunk: értem az erkölcsi törvényt.

A természet törvényeit a nevelőnek ismernie kell, de csak azért, hogy felhasználja őket. A természet (a gyermek természete) felvilágosíthat bennünket arról, hogyan kell nevelni, de egyáltalán nem adhat feleletet arra a legfontosabb kérdésre, mivé kell a gyermeket nevelni. Ezért az úgynevezett evolúciós célkitűzés sem fogadható el. Hogy a növendék fejlődő lény, ez igenis fontos a nevelés módjára nézve; de a természet törvényei szerint végbemenő fejlődés tényéből sem vehetjük a fejlődés irányításának normáját, vagyis a célt. S ez nemcsak az ontogenetikus (egyedfejlődés), hanem a filogenetikai (törzsfjlődéstani) fejlődésre is áll.

A naturalisták célmeghatározásaiból az erkölcsi mozzanat hiányzik, holott mi a nevelés fogalmának döntő jegyét az erkölcsi tökéletesítésben láttuk, s hangsúlyoztuk, hogy nevelésen csak oly tevékenységet érthetünk, mely az embert, mint természeti lényt fölemeli az embernek, mint erkölcsi lénynek a magaslatára. Amit a természet a gyermeknek adott, azt nekünk nevelőknek kell egy erkölcsi cél érdekében alakítanunk, formálnunk. Magának a gyermeki természetnek ugyanis nem rendeltetése az erkölcsi tökéletesülés. A természet törvényei csak az élet szempontjaiból (biológiai szempontból) teleologikusak (célirányosak): humanizáló és moralizáló céltatok nélkül működnek, tisztán az önfenntartás és fajfenntartás érdekében.

A természet embere Rousseau értelmezésében nem lehet pedagógiai végcél. Nemcsak azért nem, mert a kiindulópont, mely szerint a természet csak jót hozhat létre, teljesen téves és tudománytalan, hanem mert az, ami van, semmiféle vonatkozásban sem lehet azonos a céllal, mely felé törekszünk.

A nevelés végcéljának olyasvalaminek kell lennie, ami magasabbra helyezi az egyént, ami tökéletesebbé teszi, ami előbbre viszi, ami fokozatilag megkülönbözteti attól, amivé a természet tette. Ezt az igazságot Rousseau nem látta meg, de meglátta intuíciójának csodálatos erejével Pestalozzi, akinek egyik sarkalatos tétele, hogy a tökéletesség felé nem akkor haladunk, ha a természethez térünk vissza, hanem

ha a természetünket a jó irányában, az erkölcsi cél irányában kifejlesztjük (Nachforschungen.)

Röviden: az embernek és az emberiségnek tökéletesebbé tételét nem természeti történésnek kell felfogni; a kultúra haladása nem természeti folyamatok kényszerűségével megy végbe, hanem maga ez a tökéletesítés nagy erkölcsi feladat, melyet az egyénnek és az egyének összességének meg kell oldaniuk. Ezt a megoldást akarja lehetővé tenni a nevelés, amikor az egyént arra képesíti, hogy esetleg természetével szemben és annak ellenére is diadalmasan folytassa végig a maga személyiségének megvalósítására szolgáló küzdelmet.

Mindezek után felmerül a kérdés, hogy ha sem a tényekből, sem a történetből, sem a természetből nem meríthetjük a nevelés célját, hol keressük. Világnézeti álláspontunkból következik, hogy a célt a tényektől, a valóságtól független világban, az eszmények világában kell keresnünk.

Eszményi célunk az eddig mondottak után nem lehet más, mint ez: A nevelés célja az egyént és általa a társas közösséget (nemzetet és emberiséget) az erkölcsi tökéletesítésre képessé tenni.

Kérdés mármint, miben keressük az erkölcsi tökéletességet. Már megállapítottuk, hogy a jónak, igaznak és szépnek, mint legfőbb abszolút értékeknek megismerésében és ezen értékek tudatos megvalósítására való törekvésben. Ámde ugyancsak fentebb megállapítottuk azt is, hogy a nevelés célja nem lehet többgú. A három legfőbb érték közül tehát csak egyet választhatunk ki, amelyet a nevelés sajátos tevékenysége szempontjából a legfontosabbnak tartunk, s amelybe a másik kettő az alárendeltség viszonya szerint bekapcsolódik. Arra a kérdésre, hogy miben keressük az erkölcsi tökéletességet, így felelünk: a jónak szabad és tudatos megtevésében, vagyis abban a képességben, hogy az ember a jót szabad akaratból tegye meg, mégpedig egyedül azért, mert jó, és teljes tudatában annak, hogy szabadságában állna a rosszat is megtenni. Ez a belső szabadság.

Ez egybecseng Gyurka bácsinak egykori mondásával: „Jónak kell lenni!”, s ez a Bokor közösségeknek is egyik sarkalatos jelmondata.

Nincsen értékesebb az emberben a valódi jóakarathnál. Kant szerint a jóakarathoz erősebb fényel ragyog, mint a legragyogóbb drágakő. Bármilyen értékes legyen is a kiművelt ész és a kiművelt ízlés, értéküket felülmúlja a jóra irányuló szabad akarat.

Végső elemzésben ez teszi az erkölcsi jellemet. A nevelés célja tehát az egyént arra képesíteni, hogy a jót szabad akaratból tegye meg, mind az egyén, mind a

társadalom tökéletesítése érdekében.

De mi a jó? Jó az, ami a tökéletes isteni akaratnak, mint értékmérőnek megfelel, vagyis ami az embert közelebb hozza ehhez a legtökéletesebb isteni akarathoz; ami tehát az embert azzá teszi, aminek a szó legnemesebb értelmében lennie kell!

A tökéletes embereszmény megközelítésének lehetősége gyakorlati vonatkozásban bizonyos erények összehatásából áll elő. Ezen erények részint olyanok, melyek az egyénre irányulnak, részint olyanok, melyek az egyénből kihatnak a társas közösségre. Magasan kiemelkedik közülük három:

Az önuralom erénye. Ezt teszem első helyre, mert ennek az erénynek birtoklása különbözteti meg leginkább az embert minden más élőlénytől. Ez az erény ugyanis jelenti a szellemiség uralmát az érzékiség fölött; azt, hogy mint ember képes vagyok feltétlen ura lenni annak, ami bennem érzi és állati, azaz uralkodni tudok az indulataimon és szenvedélyeimben. Parancsolni tudok magamnak teljes tudatossággal és szabadsággal. Oly erő lakozik bennem, mely képessé tesz arra, hogy a jót mindentől függetlenül megtehessem. Az állat rabja érzi ösztöneinek, s rabja az az ember is, aki nem tudja féken tartani, ami benne állati. Rabja a gyermek is, aki szintén nem ura önmagának. Az önuralom túlnyomóan az akarat erénye.

A második az igazságosság erénye, mely azt jelenti, hogy minden körülmények közt mindenkinek megadom azt, ami megilleti. Értékelni tudom az érdemet és az érdemteleniséget, félretéve rokonszenvet és ellenszenvet. Meg tudom ítélni, mi az, ami embertársamnak kijár s eszerint cselekszem. Az igazságosság túlnyomóan az értelem erénye.

A harmadik a szeretet erénye, mely azt jelenti, hogy tudok felebarátaim iránt emberséges érzülettel viseltetni, saját földi jólétem rovására tudok irántuk áldozatos lenni, nemes önmegtágadással le tudok mondani a magam érdekeinek kielégítéséről embertársaim javára, semmit sem várva és remélve tőlük. Ez az erény túlnyomóan az érzelem erénye.

A Bokor közösségekben gyakran előkerül az az elméleti felvetés: hány csúcserték van? Lehet-e több csúcserték? Úgy tűnik, itt is igaz, amit fentebb a jó – igaz és szép abszolút értékek kapcsán mondtunk: csak egyet választhatunk ki csúcsertéknek, amelybe a másik kettő alárendelt viszonyban, mintegy kiegészítésként bekapcsolódik: a szeretet erényét. Ez utóbbi magába integrálja a kifejlett személyiség értelem-akarat-érzelem attribútumait az önmagából kilépő, önmagát meghaladó, szolgáló és másokért élő tevékeny szeretet által, amely az Isten képmás ember igazi

önmegvalósulása.

Mindezek az erények a vallásban gyökereznek. Márpedig a mondottakból könnyű megállapítani, hogy az a vallási és erkölcsi ideál, mely ezekben az erényekben érvényesül, legközelebb áll ahhoz, melyre utolérhetetlen példát adott Krisztus a maga életével és halálával az egész emberiségnek, társadalmi, faji és nemi különbségtétel nélkül. "Nincs többé zsidó vagy görög, rabszolga vagy szabad, nincsen férfi vagy nő, mert valamennyien egyek vagyunk a mi Urunk Jézus Krisztusban." (Szt. Pál Galaták 3,28). Mert az evangélium fölötté áll mindennek, ami részleges és különleges. Igazságai örök igazságok, mert gyökerük az abszolút isteni tökéletességben van. Ezért mondhatjuk, hogy a gyakorlati nevelés során legbiztosabb út az Evangélium Pedagógiáját venni ősmintaként, amely lényegében a Szeretet Pedagógiája.

1996. nov.

METZGER BALÁZS

A FIÁT KERESTE

(1.)

1. A szívemből szakadsz ki

Lassan világosodott, nagyon lassan. Az elmosódó árnyak már kivehetőek lettek. Az apa nézte alvó fiát, nézte már vagy egy órája. Semmit nem tudott aludni, így végül csendben magára vette szörmebundáját, és leült. Oldalról látta, ahogy az alszik, nyugodtan, száját kicsit csücsörítve. Szerető tekintete körbevette ezt a kis fiú fejet. Az alvók néha hangosabban szuszogtak, vagy forgolódtak, aztán sokáig csend volt megint. Szoborszerű mozdulatlanságban ülve nézte fiát, mint ha tárgy lenne ő is, csak a szeme mozgott. Lopta ezt az időt, úgy érezte, illetlenül. Mert belelátott abba, aminek tudatlan része lett volna ő is, ha alszik. A lassan múló időnek, ahogy a kis faházban leperregnek az utolsó órák, amikor a gyerek még itt alszik. Mert holnap már nem lesz itt, távol hajtja álomra a fejét, őnélküle. Már egészen világos volt. Szeme még gyorsan végig-végig futott a kis arcon, aztán megtört a varázs. Az alvók ébredezni kezdtek. A búcsú reggele jött el.

Később magabiztosan állt a vén fenyő vastag törzsénél. Kívülről legalábbis úgy látszott, és ez fontos volt neki. Ne lássa senki, milyen nagyon kétségbe esett és összetört. A fa kérgének támaszkodott, mintegy véletlenül. Csak ő, és a kisfia, Linus tudta az öreg fenyő titkát. Ha titoknak számít egyáltalán, hogy ez a matuzsálem társuk itt a tisztáson, igazából családtag. Azaz volt. Mert a fia elmegy. Maga marad az öreg fával,

maga marad itt mindennel. Tenyerét erősen a fenyő kérgének nyomta, és lassan tolta lefelé. Érezte, ahogy felhorzsolódik a bőre. A tarkójáig szaladt a fájdalom. Kicsit megemelte a fejét, szinte az orrán keresztül látta így a lovakat, nagyobbik fiát, meg a kicsit, aki éppen belőle szakad ki most. Érezte, ahogy a levegő áramlik kifelé a tüdejéből, és megszorul a gégejénél, halk, nyüszítő hangot adva. Azonban egy erőteljes krákogással véget is vetett az efféle gyöngeségnek.

A kisfiú már nem nézett rá. Az apa szinte beleszédült ebbe. Úgy látta ezt a gyermekét, mint önmagát. De neki már előre kellett tekintenie, bele az új világba, ami rá várt. Nem indulhatott el megtörtén, és nem is várta ezt el tőle az apja.

- Álljon meg a talpán az a gyerek! Kapott elég muníciót erre! – mondta, inkább csak önmagának, biztatásul.

Mindezt átélnie ugyanakkor nagyon nehéz volt. Ebben a pillanatban egynek érezte a távozót, és önmagát is, sőt, ezt a kis horpadásszerű völgyet a fennsíkok között. Nemsokára elindulnak a lovak, nagy-nagy csend lesz, és ő visszaballag ebben a némaságban a faházhoz, ahová ez a kisfiú, az ő kisebbik fia, Linus született. Visszaballag egyedül. De még szeme elidőzött az apró vállon, rajta a szövetruhán. Nézte a nyakát, a lábszárát, ahogy a lovon ült, meg a sötétszöke haját, ívelt száját.

- Szébb, mint én, a lába formája, teste inkább az anyjáé, a bőre sem olyan hóka, mint az enyém. A szemei kékek, és mélyen ülők, na, ez inkább én vagyok, de a szája, meg az arca sokkal szébb, mint én lehettem ilyen kicsinek.

Minden porcikáját szerette ennek a gyereknek.

- Hej, a keservit! – szaladt ki a száján félhangosan.

A tények ismeretében nem kellett volna ennyire kiborulnia fia távozása miatt. Az biztos, hogy nagyon összenőttek az évek folyamán, és most nehéz volt az elválás. De neki mélyen, erősen volt egy nagyon rossz érzése.

- Nem látod nagyon sokáig! Jól nézd meg, utolsó napotok volt együtt! Elvesztetted a fiadat! – mondta gúnyosan énekelve belül egy hang.

Ezeket a gondolatokat igyekezett elfojtani, de mégis fel-fel tört belőle, és elárasztotta érzelmvilágát.

Aztán a lovak elindultak meredeken, felfelé a dombon, hogy átvágva a hangás, elnyúlt síkságon, lassan leérjenek a völgybe, aztán újra fel és le, fel és le, míg beérnek a Városba. Mindenki így hívta azt a települést, mely bizony még falunak is kicsi volt pár száz fő lakosságával, de nekik, hegyi embereknek